

Maria ALDEA
(Universitatea Babeș-Bolyai,
Cluj-Napoca) | **Note lexicografice pe marginea
cuvintelor *memorie* și *uitare***

Abstract: (Lexicographical Remarks on Romanian Words *Memorie* ‘memory’ and *Uitare* ‘oblivion’)
The author discusses the manner in which the words *memorie* ‘memory’ and *uitare* ‘oblivion’ are treated by the explanatory dictionaries of the Romanian language of the 19th century, such as *Lexiconul de la Buda* (1825) [The Lexicon of Buda (1825)] and *Vocabularu romano-francesu* [The Romanian-French Vocabulary] (Bucarest, 1870), drawn up by Ion Costinescu. Based on the lexical units’ inventory, the results obtained contribute to highlight the dynamics of the Romanian language.

Keywords: *lexicography, the Lexicon of Buda, Ion Costinescu, memory, oblivion.*

Rezumat: Autoarea discută modul în care sunt tratate cuvintele *memorie* și *uitare* în dicționarele explicative românești din secolul al XIX-lea, anume *Lexiconul de la Buda* (1825) și *Vocabularu romano-francesu* (București, 1870), elaborat de Ion Costinescu. Rezultatele obținute, pe baza materialului lexical inventariat, reflectă indiscutabil dinamica limbii române.

Cuvinte-cheie: *lexicografie, Lexiconul de la Buda, Ion Costinescu, memorie, uitare.*

1. Introducere

În lucrarea de față analizăm modul în care sunt tratate, din punct de vedere lexicografic, cuvintele *memorie* și *uitare* în dicționarele explicative românești reprezentative pentru secolul al XIX-lea. Este vorba de dicționarul în patru limbi – română, latină, maghiară și germană, cunoscut ca *Lexiconul de la Buda* (1825) (abreviat, în continuare, LB^c), și de *Vocabularu romano-francesu*, elaborat de Ion Costinescu și tipărit la București, în 1870 (abreviat, în continuare, VRF). După cum titlul indică ambele dicționare au limba română ca limbă de bază și, în ciuda caracterului plurilingv, respectiv bilingv, datorită prezenței, în corpul articolelor, a definițiilor de tip explicativ, acestea sunt încadrate de literatura de specialitate în categoria dicționarilor explicative (vezi Seche 1966, 30–33, 73–76; Chivu 2007; Chivu 2008; Aldea 2016; Aldea 2018). Rezultatele obținute, bazate pe analiza materialului lexical inventariat, vor ilustra atât modul în care acestea sunt tratate din punct de vedere lexicografic, cât și caracterul dinamic al vocabularului limbii române.

Corpusul nostru a fost întocmit, în cazul LB^c, prin interogarea automată a ediției electronice, respectiv, în cazul VRF, prin parcurgerea manuală a articolelor de dicționar. Datele obținute aduc în prim-plan cuvinte ce configurează câmpurile lexicale

antonimice, și anume cel al *memoriei* și cel al *uitării*. Înainte de a trece la analiza acestora, se cuvine să prezentăm câteva informații referitoare la structura articolului de dicționar, cu privire specială asupra substantivului, și, în același timp, să precizăm că, datorită bogăției materialului lexical, în expunerea de față nu vom aborda și formele verbale care corespund acestor substantive.¹ Acestea vor fi, probabil, subiect pentru o altă lucrare.

În LB^e, cuvintele-titlu sunt evidențiate tipografic prin indentare la stânga. În cazul substantivului, redactorii indică genul, terminația de plural și apartenența, în cele mai multe situații, la clasa gramaticală. Sensurile cuvintelor, marcate cifric, sunt date fie prin definiții de tip comentariu explicativ, fie prin sinonimie ori prin trimitere, însoțite, în general, de corespondentele în cele trei limbi ale dicționarului: latină, maghiară și germană.² Unele dintre articolele inventariate conțin și informații de natură etimologică.

În schimb, în VRF, cuvintele-titlu sunt evidențiate tipografic prin caractere îngroșate și indentare la stânga. Pentru substantive, redactorul înregistrează clasa gramaticală și genul. Sensurile cuvintelor, despărțite între ele prin semnul grafic punct urmat de linia de pauză (. –), sunt date prin definiții de tip comentariu explicativ, respectiv prin sinonimie și, uneori, prin trimitere. Atunci când cuvântul dobândește în context și o valoare figurată, aceasta este evidențiată în corpul articolului prin marca de registru stilistic „figurat”, abreviată *fig*. În general, secvențele în limba română sunt însoțite de corespondentele franțuzești.

2. Analiza corpusului

Cuvântul românesc *memorie* este un împrumut cu cale de pătrundere multiplă: lat. *memoria*, it. *memoria*, fr. *mémoire* (cf. DLR^a, s.v.; DEX²–2016, s.v.; MDA, s.v.).

Chiar dacă redactorii LB^e nu înregistrează termenul generic *memorie*, totuși, am putut identifica în nomenclatura lexiconului alte cuvinte ce vehiculează, prin structura lor internă, semantismul acestuia. Astfel, în corpul articolului *minte* (vezi *infra* Anexă, ex. 1), al cărui sens de bază este „puterea cea cugetătoare a omului: *mens, ratio* [...]”, se consemnează, sub sensul al patrulea, locuțiunea substantivală „ținere în minte” cu echivalent în lat. „*memoria*”, ilustrată prin exemplul: „țin în minte: *mente, vel memoria teneo* [...]”.

Aceeași conotație și un raport de sinonimie parțială înregistrează și articolul consacrat substantivului *ținere* (vezi *infra* Anexă, ex. 2), care, sub sensul al doilea, este glosat prin locuțiunea substantivală învechită „ținere aminte” pentru care se indică drept echivalente semantice lat. „*memoria*”, respectiv lat. „*recordatio*”. Așa cum se poate observa corespondentele latinești din acest articol ne pun în fața unei duble

¹ Menționăm că am alăturat substantivelor aici studiate un adverb și câteva adjective, pentru că, prin conținutul lor semantic, ilustrează câmpurile aici analizate.

² Înregistrăm în corpusul nostru doar corespondentul latinesc.

semnificații: pe de o parte, cea de facultate a creierului de a reține o informație și, pe de altă parte, cea de amintire sau de păstrare în amintire.

Același dublu semantism este reperabil și în articolul consacrat locuțiunii substantivale *aducere-aminte* (vezi *infra* Anexă, ex. 3) ale cărei corespondente latinești consemnate sunt, de asemenea, „*memoria*” și „*recordatio*”.

Mai notăm și articolul care tratează cuvântul *aminte* (vezi *infra* Anexă, ex. 4), cuvânt care, prin întrebuințarea sa ca element component în structura locuțiunii verbale, i.e. „aduc aminte” și „îmi aduc aminte”, pune în circulație același dublu semantism.

Am reperat, de asemenea, trei articole ce vehiculează sensul de „amintire pe care o păstrează posteritatea despre oameni sau despre evenimente de seamă din trecut”, sens apreciat astăzi de redactorii MDA (*s.v. memorie*) ca fiind specializat. Este vorba de articolele consacrate lui *pomeană* (vezi *infra* Anexă, ex. 5), glosat prin sinonimul „pomenire”, cu corespondente în lat. „*memoria, commemoratio, mentio*”, *pomenință* (vezi *infra* Anexă, ex. 6) al cărui sens este evidențiat printr-un exemplu, „din pomenința oamenilor”, cu corespondent în lat. „*post hominum memoriam*”, respectiv *pomenire* explicat prin indicarea corespondențelor latinești (vezi *infra* Anexă, ex. 7).

Am ales să notăm tot aici și articolul consacrat adjectivului *neuitat* (vezi *infra* Anexă, ex. 8), derivat parasintetic de la baza *uit-* (< lat. **oblītāre*) cu ajutorul prefixului *ne-* (< sl. *ne-*) și al sufixului *-at* (< lat. *-atus*), a cărui funcție este de a atenua prin negare, glosat prin enunțurile „ce nu se dă uitării”, „ce nu se poate da uitării”, ambele însoțite de corespondente latinești: „*memoriae infixus, oblivioni non datus*”, „*haud obliviscendus*”.

Spre deosebire de LB^e, cu aproximativ cinci decenii mai târziu, VRF-ul înregistrează în nomenclatura sa cuvântul *memorie*. Beneficiind de un tratament polisemantic, constatăm că sensul fundamental al substantivului *memorie* (vezi *infra* Anexă, ex. 9) este glosat printr-o definiție mixtă, „facultatea aducerii-aminte; ținare de minte”, urmat de câteva contextualizări însoțite sau nu de explicația semantică ori de precizări suplimentare: „*cutare prințe de fericită, de virtuasă, de binefăcătoare memorie*”, „*n-am memorie despre aceasta: nu-mi aduc aminte despre aceasta*”, „*în memorie de...: în aducere-aminte de...*”, „*spre memoria, spre fericita memorie, spre imortala momorie a...: spre pomenirea, fericita, perpetua aducere-aminte a...*”, acestea din urmă încadrate de redactor în categoria formulelor „ce se pun la unele epitafe”.

Mai mult, observăm că VRF-ul consemnează și o întrebuințare metaforică evidențiată prin apartenența la registrul poetic: „*poet. Fiicele memoriei: musele*”, valență absentă din dicționarele românești contemporane pe care le-am consultat (vezi, în acest sens, DLR^a, DEX²–2016 și MDA, *s.v. memorie*).

Cu același semantism, și anume „capacitate a creierului de a reține o informație”, este reperabil și în corpul articolului *ținare* (vezi *infra* Anexă, ex. 10), în locuțiunea substantivală „ținare de minte” glosată prin trimitere la cuvântul „memorie”.

În schimb, sensul de „aducere-aminte, amintire” l-am identificat în structura mai multor articole. În primul rând, notăm articolul consacrat lui *aducere-aminte* (vezi *infra* Anexă, ex. 11), unde locuțiunea substantivală este definită prin trimitere la „suvenir”

și „reminiscentă”, respectiv derivatul „readucere-aminte”, prezent în corpul articolului *readucere* (vezi *infra* Anexă, ex. 12), definit și acesta prin trimitere, însă, de data aceasta, la „reminiscentă” și „resuvenire”.

Examinând articolul consacrat cuvântului *suvenire* (vezi *infra* Anexă, ex. 13), formă apreciată astăzi drept variantă lexicală a lui *suvenir*, observăm că sensul de bază este glosat prin „fapta d-a-și suveni, d-a-și aduce aminte”, urmat imediat de cel de caracteristică a memoriei: „[f]acultatea memoriei; aducere-aminte”, respectiv de cel de memorie, anume „[î]nseși memoria”. Se cuvine evidențiată aici informația suplimentară de natură gramaticală ce aduce precizări importante în legătură cu încadrarea gramaticală și percepția acestui cuvânt în epocă: „[u]nii îl fac substantiv eterogen *un suvenir, două suvenire*; se pare însă mai comod a fi de gen feminin *o suvenire, două suveniri*”.

Cu același sens figurează și cuvântul *resuvenire*, împrumutat din fr. *ressouvenir*, înregistrat în VRF în două articole distincte: pe de o parte, cu grafie etimologizantă, *ressuvenire*, și explicat prin „simțimânt, memorie ce are cineva despre un lucru” (vezi *infra* Anexă, ex. 14) și, pe de altă parte, prin forma grafică *resuvenire* și definit prin trimitere la forma etimologizantă (vezi *infra* Anexă, ex. 15).

În ceea ce privește cuvântul *reminiscentă* (vezi *infra* Anexă, ex. 16), acesta este definit printr-un comentariu explicativ, anume „[r]esuvenire slabă și ușoară; re-nnoirea, redeșteptarea unei idei mai uitată”, unde prezența adjectivelor „slabă” și „ușoară”, pe lângă substantiv, induce ideea de intensitate redusă.

Același semantism îl regăsim și în derivatele substantivale *rememorațiune*, *rememorație* și *rememorare* înregistrate toate într-un singur articol și definite drept „lucrarea, acțiunea de a rememora, de a-și readuce aminte” (vezi *infra* Anexă, ex. 17), respectiv în adjectivul *rememorativ* (vezi *infra* Anexă, ex. 18).

Sensul de „amintire” este consemnat și în articolul *pomeneală*, *pomenire* (vezi *infra* Anexă, ex. 19), respectiv *mențiune* (vezi *infra* Anexă, ex. 20). Însă, spre deosebire de LB^c, constatăm că în VRF cuvintele *pomană*, definit prin trimitere la *pomeană*, (vezi *infra* Anexă, ex. 21) și *pomeană*, formă apreciată astăzi ca învechită și regională, (vezi *infra* Anexă, ex. 22) nu mai înregistrează în descrierea lor sensul de „amintire”.

Mai semnalăm prezența a două adjective, *neuitat* (vezi *infra* Anexă, ex. 23) și *neșters* (vezi *infra* Anexă, ex. 24), ambele cu baze moștenite din latină, formate cu ajutorul prefixului negativ *ne-*. În cazul celui de-al doilea adjectiv, notăm că acesta se înscrie în câmpul lexical al *memoriei* doar atunci când întrebuintarea sa este figurată, și anume în sintagma „neșters din memorie”.

În ceea ce privește câmpul lexical al cuvântului *uitare*, constatăm că LB^c consemnează atât termenul generic *uitare*, cu baza în verbul *a uita*, moștenit din lat. **oblītāre* + sufixul de infinitiv lung *-re*, (vezi *infra* Anexă, ex. 25), cât și un cuvânt cu circulație regională, în Banat și în Maramureș (cf. DER, s.v. *uita*), *zăuitare* (scris: *zeuitare*) (vezi *infra* Anexă, ex. 26), ambele cuvinte definite doar prin indicarea corespondentelor latinești.

Termenul generic *uitare* (vezi *infra* Anexă, ex. 27) este înregistrat și în VRF cu mai multe valențe semantice, reperabile de altfel și în dicționarele românești contemporane.

Mai reținem aici și articolele consacrate lui *obliterațiune*, *obliterație* (vezi *infra* Anexă, ex. 28), respectiv *omisiune*, *omisie* și *omitere* (vezi *infra* Anexă, ex. 29), pentru că acestea conțin în descrierea lor și sensul de „caracteristică a creierului de a nu da importanță lucrurilor mărunte”, sens absent din unele dintre dicționarele românești contemporane (cf. MDA, s.v. *obliterare* și *obliterație*).

În ceea ce privește originea cuvintelor inventariate, notăm:

(a) unele cuvinte sunt moștenite din latină: rom. *minte* < lat. *mens*, *-tis*;

(b) altele sunt împrumuturi directe din franceză: rom. *suvenire* < fr. *souvenir*; rom. *resuvenire* < fr. *ressouvenir*; rom. *rememorativ* < fr. *remémoratif*;

(c) altele au o cale de pătrundere multiplă: rom. *memorie* < lat. *memoria*, it. *memoria*, fr. *mémoire*; rom. *reminiscență* < fr. *réminiscence*, lat. *reminiscentia*, *-ae*; rom. *mențiune* < fr. *mention*, lat. *mentio*, *-onis*; rom. *obliterație*, *obliterațiune* < fr. *oblitération*, lat. *obliteratio*, *-onis*; rom. *omisiune*, *omisie* < fr. *omission*, lat. *omissio*, *-onis*;

(d) cele mai multe sunt însă cuvinte create pe teren românesc:

(d₁) de la o bază latină: rom. *uitare* < *uita* (< lat. **oblītāre*) + *-re* (< lat. *-re*); rom. *aminte* < *a* (< lat. *ad*) + *minte* (< lat. *mens*, *-tis*); rom. *ținere de minte* < *ține* (< lat. *tenere*) + *-re* (< lat. *-re*) + *de* (< lat. *den*) + *minte* (< lat. *mens*, *-tis*); rom. *aducere-aminte* < *aduce* (< lat. *adducere*) + *-re* (< lat. *-re*) + *aminte* (< lat. *ad* + *mens*, *-tis*); rom. *readucere* < *re-* (< lat. *re-*) + *aduce* (< lat. *adducere*) + *-re* (< lat. *-re*); rom. *zăuitare* < *ză* (< sl. *za-*) + *uita* (< lat. **oblītare*) + *-re* (< lat. *-re*); rom. *neșters* < *ne-* (< sl. *ne-*) + *șters* (< *șterge* < lat. *extergere*);

(d₂) de la o bază romanică: rom. *omitere* < *omite* (< lat. *omittere*, fr. *omettre*) + *-re* (< lat. *-re*); rom. *rememorațiune*, *rememorație*, *rememorare* < *rememora* (< fr. *remémorer*) + *-țiune* (< lat. *-tione*), *-ție* (< lat. *-tione*), *-re* (< lat. *-re*);

(d₃) de la o bază slavă: rom. *pomenință* < sl. *поми́нѣти* + *-ință* (< lat. *-entia*); rom. *pomenire* < sl. *поми́нѣти* + *-re*; rom. *poteană* < posverbalul *pomeni* (< sl. *поми́нѣти*); rom. *poteneală* < *pomeni* (< sl. *поми́нѣти*) + *-eală* (< bg. *-adlo*).

3. În loc de concluzii

Analiza corpusului ne-a permis să observăm că sensurile consemnate în LB^e și în VRF aferente câmpurilor lexicale aici discutate sunt în cea mai mare parte prezente în dicționarele românești contemporane¹.

¹ Reproducem selectiv descrierea cuvintelor *memorie* și *uitare* așa cum apar în DLR^a, DEX²-2016 și MDA: „**MEMÓRIE** s. f. 1. Facultate a creierului de a reține, de a recunoaște și de a reproduce senzații, sentimente, idei, cunoștințe din trecut; ținare de minte [...] ♦ Minte (considerată ca sediu al procesului de memorare). 2. Păstrare în amintire; reprezentare mintală, aducere-aminte. 3. Parte a calculatorului electronic” (cf. DLR^a, s.v.); „**MEMÓRIE**, *memorii*, s.f. 1. Proces psihic care constă în întipărirea, recunoșterea și reproducerea senzațiilor, sentimentelor, mișcărilor, cunoștințelor etc. din trecut. ♦ Minte

Sintetizând ocurența cuvintelor ce intră în alcătuirea celor două câmpuri antonimice (vezi Tabel 1. Memorie și Tabel 2. Uitare), remarcăm că acest inventar ilustrează, pe lângă varietatea, diversitatea lexicală (unele cuvinte sunt moștenite, intrate în vocabularul de bază cu sensul original, etimologic, altele au doar circulație regională, în timp ce altele sunt fie împrumuturi din limbi romanice, cu predilecție din limba franceză, ori sunt create intern de la un cuvânt cu bază latină sau slavă), implicit și dinamica lexicului românesc.

(considerată ca sediu al procesului de memorare). [...]. **2.** Păstrare în amintire; reprezentare mintală, aducere-aminte, amintire. ♦ Amintire pe care posteritatea o păstrează oamenilor iluștri sau evenimentelor de seamă. [...]. **3.** Parte a calculatorului electronic în care se înregistrează instrucțiunile, cuvintele, valorile numerice etc. după o codificare prealabilă [...]” (cf. DEX²-2016, s.v.); „*memorie* sf [...] **1** Facultate a creierului de a reține, de a recunoaște și de a reproduce senzații, sentimente, idei, cunoștințe din trecut [...]. **2** Minte, considerată ca sediu al procesului de memorare. **3** (Îlav) Din ~ Din aducere-aminte. **4** (Îal) Pe de rost. **5** Păstrare în amintire [...]. **6** (Sp) Amintire pe care o păstrează posteritatea despre oameni sau despre evenimente de seamă din trecut. **7** (Îlav) În ~ia cuiva (sau a ceva) În semn că cineva decedat sau ceva pierdut n-a fost dat uitării [...]. **8.** Parte componentă a calculatorului electronic în care se înmagazinează instrucțiunile, cuvintele, valorile numerice etc. după o codificare prealabilă [...]” (cf. MDA, s.v.); „**UITĂRE** s.f. Faptul de a (s e) uita. **I.1.** Pierdere din memorie (pentru scurt timp sau pentru totdeauna); neaducere aminte; dispariția sau absența unor amintiri (din memoria unei persoane sau a unei colectivități). Cf. uit a (1 1). [...] ♦ (Cu referire la fluviul Lethe din mitologia greacă) [...] **2.** Indiferență față de o persoană sau față de un obiect (drag), față de o situație, o întâmplare etc.; alungare din minte; dezinteres; neglijare; (învechit) uităciune. Cf. uit a (1 2). [...] ♦ Uitare de sine = a) visare, reverie. [...] b) desprindere de realitatea imediată; transpunere; transfigurare; extaz. [...] c) neglijare a intereselor proprii; altruism. [...] E x p r. A (se) da (sau a lăsa) uitării (sau În uitare) (pe cineva sau ceva) sau (învechit) a pune la uitare (ceva sau_ pe cineva) = a nu se mai gândi, a nu se mai preocupa (de cineva sau de ceva), a înceta să se mai intereseze sau să-și mai amintească (de cineva sau de ceva), a se sili să uite; a uita (1 2). [...] (Învechit) A veni întru uitare sau a fi în uitare = a fi uitat (1 1) (de către cineva); a fi alungat din preocupări, a fi neglijat (de către cineva). [...] A trece cu uitarea v. t r e c e (1 8). (Prin nord-estul Olt. și nord-vestul Munt.) A-și face de uitare = a-și scoate, a-și alunga din minte; a da uitării; a neglija. [...] + Rătăcire morală. [...] 3. Fig. Neant, neființă. [...]” (cf. DLR^a, s.v.); „**UITĂRE**, *uitări*, s.f. **1.** Faptul de a uita, de a nu-și (mai) aduce aminte (de cineva sau de ceva); lipsa oricărei amintiri. ♦ *Uitare de sine* = a) visare, reverie. b) nepăsare (altruistă) față de interesele proprii. ♦ E x p r. A da (sau a lăsa) uitării (pe cineva sau ceva) = a nu se mai interesa, a înceta să mai iubească sau să-și amintească (de cineva sau de ceva), a se sili să uite. ♦ Rătăcire morală. **2.** Fig. Neființă, neant. V. **Uita**” (cf. DEX²-2016, s.v.); „*uitare* s.f. [...] **1** (Adesea fig sau în contexte figurate) Pierdere în memorie [...]. **2** Alungare din minte a cuiva sau a ceva. **3** Indiferență față de o persoană sau față de un obiect (drag), o situație etc. [...] **4** (Îs) ~ *de sine* Visare. **5** (Îas) Neglijare a intereselor proprii. **6** (Îe) A (se) da (sau a lăsa) ~tării (sau în ~) (pe cineva sau ceva) sau (în v) a pune la ~ (ceva sau pe cineva). A nu se mai preocupa. **7** (Îae) A se sili să uite. **8** (Olt; Mun; îe) A-și face de ~ A-și scoate în minte. **9** (Olt; Mun; îae) A neglija. **10** Rătăcire morală. **11** (Fig) Neant. **12** Privire. **13** (Rar) Priveliște.” (cf. MDA, s.v.).

	LB ^c	VRF
Memorie	-	+
Minte	+	-
Ținere de minte	+	+
Aducere-aminte	+	+
Readucere aminte	-	+
Aminte	+	-
Pomeană	+	-
Pomeniță	+	-
Pomenire	+	+
Pomeneală	-	+
Mențiune	-	+
Neuitat	+	+
Suvenire	-	+
Ressuvenire, Resuvenire	-	+
Reminiscentă	-	+
Rememorațiune, Rememorație, Rememorare	-	+
Rememorativă	-	+
Neșters	-	+

Tabel 1. Memorie

	LB ^c	VRF
Uitare	+	+
Zeutare	+	-
Obliterațiune, Obliterație	-	+
Omissiune, Omissie, Omittere	-	+

Tabel 2. Uitare

Anexă

- (1) **Minte**, *f. pl. -ți. [...] subst. 1) puterea cea cugetătoare a omului: mens, ratio [...]. 4) ținare în minte: memoria [...]. p. e. țin minte: mente, vel memoria teneo [...]. a Lat. mens. Ital. mente. (Cf. LB^e, s.v. Mente).*
- (2) **Ținere**, *f. pl. -ri. [...] subst. [...]. — 2) ținare aminte: memoria, recordatio [...]. (Cf. LB^e, s.v. Țenere).*
- (3) **Aducere-aminte**. [...] *memoria, recordatio [...]. (Cf. LB^e, s.v. Aducere a mēte).*
- (4) **Aminte** sau aminte. [...] *adv. compos. ex praep. vel part. A et subst. mente: pro diversitate verborum, quibus construitur, varias obtinet significationes e. g. aduc aminte: in mentem, memoriā revoco [...]. îmi aduc aminte: memini, recordor, reminiscor, in memoriā mihi revoco [...]. Iau aminte: attendo, adverto [...]. Îmi este aminte: curae mihi est [...]. (Cf. LB^e, s.v. Aminte, séu amēte).*
- (5) **Pomeană**, *f. pl. -ene. [...] subst. 1) i. e. pomenire: memoria, commemoratio, mentio [...]. — 2) i. e. comând, comândare, mâncarea carea se dă întru pomenirea mortului: silicernium, convivium funebre [...]. — 3) i. e. milostenie: styps, eleemosyna [...]. — dau ceva cuiva de pomeană: do cuipiam aliquid per modum eleemosynae, dono cuipiam aliquid [...]. a Lat. po i. e. post et manes, i. e. mors. (Cf. LB^e, s.v. Poménă).*
- (6) **Pomenință**, *f. p. -țe. [...] sub. memoria [...]. p. e. din pomenința oamenilor: post hominum memoriā [...]. (Cf. LB^e, s.v. Pomenințiă).*
- (7) **Pomenire**, *f. [...] subst. mentio, recordatio, memoria [...]. — vrednic de pomenire: memorabilis, notabilis, insignis [...]. — sămn sau stâlp de pomenire: monimentum, memoraculum, Apul. in Apol. post med. p. 311, 3. Elm. [...]. — din pomenirea oamenilor. V. Pomenință. (Cf. LB^e, s.v. Pomenire).*
- (8) **Neuitat**, *f. -tă, pl. -ți, f. -te. [...] adj. a) ce nu se dă uitării: memoriae infixus, oblivioni non datus [...]. — 2) ce nu se poate da uitării: haud obliviscendus [...]. (Cf. LB^e, s.v. Neuitatu).*
- (9) **Memorie**. *s.f. Facultatea aducerii-aminte; ținare de minte. Mémoire. — N-am memorie despre aceasta: nu-mi aduc aminte despre aceasta. Je n'ai pas mémoire de cela. — În memorie de...: în aducere-aminte de... Un mémoire de... — Spre memoria, spre fericita memorie, spre imortala momorie a...: spre pomenirea, fericita, perpetua aducere-aminte a... formule ce se pun la unele epitafe etc. À la mémoire, à l'heureuse mémoire, à l'immortalle mémoire de... — Cutare prince de fericită, de virtuoaasă, de binefăcătoare memorie. Tel prince d'heureuse, de vertueuse, de bien faisante mémoire. — poet. Fiecele memoriei: musele. Les filles de mémoire. (Cf. VRF, s.v. Memorie).*
- (10) **Ținere**. *s.f. Fapta, lucrarea d-a ține. Action de tenir. — Ținere de minte. Vezi memorie. (Cf. VRF, s.v. Ținere).*
- (11) **Aducere-aminte**. *s.f. (Vezi suvenir, reminiscență.). (Cf. VRF, s.v. Adducere-aminte).*
- (12) **Readucere**, *s.f. Aducere din nou, lucrarea d-a aduce din nou. Action de ramener, de rapporter. — Readucere-aminte, vezi reminiscență, resuverire. (Cf. VRF, s.v. Readucere).*
- (13) **Suvenir**. *s.f. fapta d-a-și suveni, d-a-și aduce aminte. — Facultatea memoriei; aducere-aminte. — Înseși memoria: Ranele sale sunt pentru dânsul niște glorioase suveniri despre isbîndeale lui. — Tablete pe care însemnează cineva ceea ce nu va a uita. — Un fel de inscripțiune ce pune cineva pe un lucru destinat a-l oferi cuiva ca galanterie și spre a nu fi uitat. Souvenir. — Unii îl fac substantiv eterogen un souvenir, două suvenir; se pare însă mai comod a fi de gen feminin o suvenir, două suveniri. (Cf. VRF, s.v. Suvenir).*
- (14) **Resuverire**. *s.f. simțimânt, memorie ce are cineva despre un lucru. Ressouvenir. (Cf. VRF, s.v. Resuverire).*
- (15) **Resuverire**. *Vezi resuverire. (Cf. VRF, s.v. Resuverire).*
- (16) **Reminiscență**. *s.f. Resuverire slabă și ușoară; re-nnoirea redeșteptarea unei idee mai uitată. Rémiscence. (Cf. VRF, s.v. Reminiscențiă).*
- (17) **Rememorațiune, Rememorație, Rememorare**. *s.f. Lucrarea, acțiunea d-a rememora, de a-și readuce aminte. Remémoration. (Cf. VRF, s.v. Rememorațiune, Rememorație, Rememorare).*
- (18) **Rememorativ**. *adi. Care readuce aminte, care rememorează. Remémoratif-ve. (Cf. VRF, s.v. Rememorativ).*
- (19) **Pomeneală, Pomenire**. *s.f. Fapta de a pomeni, de a se pomeni despre ceva. Mention. — Pomenirea morților. La commemoration des morts. (Cf. VRF, s.v. Pomenellă, Pomenire).*

- (20) **Mențiune.** *s.f.* Comemorație, memorie de..., pomenire, atingere despre ceva. *Mention.* (Cf. VRF, *s.v.* *Mențiune*).
- (21) **Pomană.** *s.f.* (Vezi pomeană). (Cf. VRF, *s.v.* *Pomană*).
- (22) **Pomeană.** *s.f.* Serviciu cu împărțire de nutriment pe la săraci, ce se face pentru repausul sufletului morților. *Obit.* — Aceea ce se dă săracilor din caritate pentru sufletul morților. *Aumône, Obit.* (Cf. VRF, *s.v.* *Poménă*).
- (23) **Neuitat-ă.** *adi.* Care nu este uitat, nu s-a uitat, care nu se uită. *Non oublié-e.* (Cf. VRF, *s.v.* *Neuitat-ă*).
- (24) **Neșters-earsă.** *adi.* Care nu se șterge, nu se mai poate șterge. *Ineffaçable.* — *fig.* *Neșters din memorie:* neuitat, care nu s-a uitat, nu s-a pierdut din memorie. *Qui n'est pas effacé du mémoire.* (Cf. VRF, *s.v.* *Nesters-earsă*).
- (25) **Uitare.** *f.* [...]. *subst.* 1) *oblivio, oblivium* [...]. 2) *i. e.* privire, căutare : *spectatio, adspectus, intuitus, contemplatio* [...]. *a Lat. intuitus, per Metathesim.* (Cf. LB^e, *s.v.* *Uitare*).
- (26) **Zăuitare.** *f.* [...]. *subst. ablivio, oblivium* [...]. (Cf. LB^e, *s.v.* *Zeuitare*).
- (27) **Uitare,** *s.f.* fapta d-a uita ceva, d-a se uita pe sine. Lipsă de suvenir: *uitarea injuriilor. Oubli des injures.* — *Uitarea de sine:* abnegațiunea propriilor sale drepturi. *Oubli de soi même.* — *Uitare:* scăpare din vedere. Vezi omisiune. — *Uitare:* pierderea unei cunoștințe ce avea altădată. Vezi obliterațiune. — *Uitare.* Vezi privire, contemplațiune. (Cf. VRF, *s.v.* *Uitare*).
- (28) **Obliterațiune, Obliterație.** *s.f.* Ștergere, uitare, desființare a ceva cu tâmpul. Se zice de abolitiia unui simț, unei facultăți intelectuale. — *t. de anat.* Astupare cu încetul a unui canal sau cavități. Pierderea unei cunoștințe de altădată. *Obliteration.* (Cf. VRF, *s.v.* *Obliterațiune, Obliterație*).
- (29) **Omisiune, Omisie, Omitere.** *s.f.* Fapta de a omite. — *Uitare, lăsare afară, greșeală* ce se face d-a spune, d-a nu face ceea ce trebuia a se spune ori a se face. Chiar lucrul lăsat afară, nezis, nefăcut. *Omission.* (Cf. VRF, *s.v.* *Omissiune, Omissie, Omittere*).

Sigle

- DEX²–2016 – Academia Română. 2016. *DEX – Dicționarul explicativ al limbii române.* Ediția a doua, rev. București: Univers Enciclopedic Gold.
- DLR^a – Academia Română. 2010. *Dicționarul limbii române.* Ediție anastatică după *Dicționarul limbii române (DA)* și *Dicționarul limbii române (DLR)*. 19 vol. București: Editura Academiei Române.
- LB^e – pentru ediția electronică de Aldea, Maria (coord.). 2013. *Lexicon Romanescu-Latinescu-Ungurescu-Nemtescu quare de mai multi autori, in cursul a trideci, si mai multor ani s'au lucratu. Seu Lexicon Valachico-Latino-Hungarico-Germanicum quod a pluralibus auctoribus decursu triginta et amplius annorum elaboratum est.* Ediție electronică realizată de Maria Aldea, Daniel-Corneliu Leucuța, Lilla-Marta Vremir, Vasilica Eugenia Cristea, Adrian Aurel Podaru. Cluj-Napoca. Consultat pe <https://doi.org/10.26424/lexiconuldelabuda> [10/03/2021].
- MDA – Academia Română. 2010. *Micul dicționar academic*, vol. I. A–Me, vol. II. Mi–Z. București: Univers Enciclopedic Gold.
- VRF – Ion Costinescu. 1870. *Vocabularu romano-francesu, lucratu dupe Dicționarulu Academiei Francese, dupe alu lui Napoleone Landais și alte Dicționare latine, italiene, etc.* Vol. I–II. București: Tipographia Națională Antreprenor C.N. Rădulescu.

Referințe bibliografice:

- Aldea, Maria. 2016. *Un Proiect Accompli: le Lexicon de Buda (1825) en Édition Électronique*, in T. Margalitatze, G. Meladze (eds.), *Proceedings of the XVII EURALEX International Congress*, Ivane Javakhishvili Tbilisi University Press, p. 856–862, <https://euralex.org> [24.01.2020].
- Aldea, Maria. 2018. *Alfabetul limbii române. O abordare lexicografică*, in Coman Lupu (editor), Alexandra Ciolan și Alessandro Zuliani (coeditori), *Studii Romanice. Omagiu profesorilor Florica Dimitrescu și Alexandru Niculescu la 90 de ani*, vol. I, București, Editura Universității din București, p. 17–27.

- Chivu, Gh. 2007. *Este Lexiconul de la Buda un dicționar etimologic?*, in Sanda Reinheimer Rîpeanu, Ioana Vintilă-Rădulescu (coord.), *Limba română, limbă romanică. Omagiu acad. Marius Sala la împlinirea a 75 de ani*, București, Editura Academiei Române, p. 61–65.
- Chivu, Gh. 2008. *Lexiconul de la Buda – primul dicționar modern al limbii române*, in Alexandrina Mustața et al. (ed.), *Language and Literature. European Landmarks of Identity/ Limbă și literatură. Repere identitare în context european*, vol. I, Pitești, Editura Universității din Pitești, p. 26–29.
- Seche, Mircea. 1966. *Schiță de istorie a lexicografeii române*, Vol. I. *De la origini pînă la 1880*. București, Editura Științifică.